

ságosan józan, racionális, a dialógusok az éber értelem logikájával kapcsolódnak egymásba, nyoma sincs sehol semmi olyanak ami az álomban érvényre jutó tudatalattinak legkisebb szerepéről is jelt adna. Ez az álomszerűtlenség adja esztétikusunknak az impulzust, hogy az álmoképeken belül szerkezeti összefüggést keressen és ezt megtalálva az architekturális jelleg teljes bizonyítását adja. A cikk írója végül oda konkludál, hogy félévszázad színpadi és dramaturgiai tanulságait a jubileumi új rendezésnek lesz feladata leszűrni, Madách remekművét a mai kor emberéhez közel hozni és ennek a hatalmas gondolatépületnek csodálatosan nagyvonalú és ritmikus külső és belső szerkezetét megérezkeltetni.

Magyar képzőművészet.

A legnagyobb magyar freskófestő, Lotz Károly születésének százéves évfordulója alkalmából életpályájának és művének bemutatását adja egyik jeles művészettörténészünk.¹ Pompás stílustörténeti tanulmányában egy másik művészettörténészünk² folytatja a magyarországi renaissance-építkezés emlékeinek és stílusváltozásainak bemutatását, főleg a dunántúli és felsőmagyarországi emlékek jellemzését nyújtva. Előbbieknél a harmónikus szép alaprajzokat, utóbbiaknál a sajátos díszítő elemek szépségét emeli ki, a bemutatott nagyszámú remek emlék alapos fejtegetésével.

A magyar katolicizmus multjáról.

Megkapó történeti városportrét rajzol a keresztény gondolat történetének egyik kutatója a magyar katolicizmus ősi székhelyéről, Esztergomról.³ — Ennek a nagy multnak, a feudális barokk katolicizmus multjának egyik késői, de egyéniségével annyira jellemző alakját, Samassa Józsefet rajzolja meg családi emlékezésektől is segítve egyik kultúrtörténészünk.⁴ Samassa József, a magyar főpap tisztán kifejeződött történelmi típusa — szerzőnk szerint — kiben hivatásának két nagy eszménye teljes összhangban olvadt össze. Az Egyház és az ország érdekeinek közös kiegyenlítő szolgálata volt életének legfőbb célkitűzése. Mint a történelem éles szemű kutatója, mélyen belelátott nemzete sorsának küzdelmeibe, azért előrelátása és fajának magasabb hivatását átértő ihlettsége sokkal erősebben vonzotta őt a nemzeti lét nagy kérdései felé, mintsem hogy papi hivatásának betöltésében egyoldalú, vagy szűk látókörű tudott volna maradni.

Die Tragödie des Menschen.

Több, mint tizenkét nyelven szólalt meg máig a nagy alsó-sztrégovai bölcs, hogy hatalmas, bús látomását elbeszélje a világnak. A szerzett hír nagysága azonban nem áll arányban a mű értékének nagyságával és a Toldy Ferenc, Gyulai Pál jósolta világhír késik . . . Az ok ugyanaz, mint a többi esetben : a magyar nyelv önmagában elszigetelt és megközelíthetetlen Nyugat számára, a fordítások pedig legtöbb esetben igen gyalrók, gyakran inkább elriasztanak, semmint vonzanak. Az ember tragédiája fordításainak is a legtöbbje — tucatmunka !

¹ Ybl Ervin : Lotz Károly, *Budapesti Szemle*, december.

² Balogh Jolán: A magyarországi renaissance-építkezés. *Magyar Művészet*, november.

³ Kühár Flóris : Esztergom. *Élet*, 22. szám.

⁴ Horánszky Lajos : Emlékezés Samassa Józsefre. *Budapesti Szemle*, december.

Az utóbbi években mintha határozott *Madách redivivus* körvonalai bontakoznának. Egyszerre három nagy nyugati — angol, francia, német — nyelven készült el a *Tragédia* új fordítása. Kéziratban megjelenésre vár Goga Oktávián román, Karl von Dummreicher dán és Olov Lundgren svéd fordítása. Biztató jelek arra, hogy a külföld is egy-egy bemutatóval fogja megünnepelni a *Tragédia* színpadi pályafutásának félszázados évfordulóját.

Német nyelven immár *nyolcadik* az a fordítás, mely nemrégén jelent meg *Vajna és társa-cég* kiadásában. A fordítás alkotója Mohácsi Jenő, a nagy mű rajongó szerelmese, aki évek fanatikus munkáját áldozta Madách zsenijének. Az előző hét fordítás közül egyedül Dóczy Lajosé érdemel figyelmet, melyet 1892 febr. 15-én a hamburgi Stadttheaterben be is mutattak. (Erről az előadásról a *Napkelet* 1932. novemberi számában részletesen megemlékezett...) Ezzel a fordítással játszották azután Bécsben és Berlinben is 1892-ben, illetve 1893-ban *Az ember tragédiáját*-t. A korabeli német kritikák — minden elismerésük mellett is — Goethe-epigonnak tekintették Madáchot és ebben a tévedésben súlyos szerepet játszott Dóczyinak teljesen fausti nyelvezetű fordítása. Amikor Mohácsi Jenő hozzáfogott a nagy munkához, az a két főszempont lebegett előtte, hogy 1. megszabadítja a *Tragédiát* a fausti nyelv bilincseiből, — 2. nem a szemnek, hanem a *fülnek* fordít, színpadon könnyen mondható szöveget ad. Mindkét célját sikerült tökéletesen elérnie. Csupán néhány sort állítunk szembe egymással Dóczy és Mohácsi fordításában, hogy az első pontban elért eredményt szemléltessük:

*Dort, dort! Es schwanken
Der Erde Schranken!
Was fest stand und schroff,
Es siedet als brodelnder Stoff
In endlosem Sterben
Nach Form und Leben,
In Kristalle zu schiessen,
Als Knospe zu spriessen.
Chaotisch Gewirr,
Was machst du aus mir?*

Igy Dóczytól. És most lássuk Mohácsit:

*Es beb't die Erde
Unter mir. Was ich als fest
Und formlos sah, ward Stoff, der gärt,
Der unbezwinglich nach Gestalt
Und Leben ringt. Dort als Kristall,
Als Knospe hier. In diesem Chaos
Was soll aus meinem Ich denn werden...*

Nem akarja meghamisítani Madáchot, aki nem volt nyelvművész, amikor egyszerű szavakkal adja vissza mindenütt a verseket. Az ötös és ötödfelés jambusokat négyes és negyedfeles jambusokra kurtítja, hogy drámaiabb mozgalmasságot adjon a soroknak.

Mohácsi *Tragédia*-fordítása különben kiállta a színpadi használhatóság legerősebb tűzpróbáját a — mikrofon előtt. A bécsi és müncheni Studiókából Hans Nüchtern remek, hangjátékszerű rendezésének repültek világga német nyelven Madách súlyosveretű mondatai. Januárban pedig a Burgtheater igaztatta műsorába a *Tragédiát* Mohácsi Jenő fordításában. Hermann Röbbeling rendezi a nagyon érdekesnek ígérkező előadást, mely remélhetőleg egy jelentős külföldi színházi sikersorozat elindítója lesz.

N. A.